

ОДГОВОРНОСТ ЗА ШТЕТУ ОД СТВАРИ СА НЕДОСТАТКОМ

I. Увод

1. Проблем одговорности за штету од ствари са недостатком јесте проблем развијеног индустријског друштва. Скренуо је на себе пажњу правника још крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, али их је озбиљније запослио тек последњих тридесет година. Наша најшира правничка јавност не може се похвалити да је с њим добро упозната јер он још није забележен и објашњен ни у једном уџбенику. До ње ће он допрети први пут сада преко Закона о облигационим односима. То је, сигурно, својеврстан парадокс јер земље чија је јавност одлично упозната са овим проблемом нису још увек стигле да га правно нормирају. Али су зато правници тих земаља стигли да о њима напишу тако много као о ретко којем другом питању.

2. Наша правна пракса сучава се са овим проблемом дуги низ година. Постоји и приличан број судских одлука у којима се о њему решава. Неке од њих чак су и публиковане. Међутим, оне нису ни приближно тако бројне као, на пример, у Сједињеним Америчким Државама, Савезној Републици Немачкој и Француској. Посебно ваља рећи да се наши судови нису још изјашњавали о свим питањима из ове материје о којима се данас у свету расправља. Осим тога, за разлику од ситуације у неким другим земљама, ни наша правна теорија није се одушевљавала овом темом⁽¹⁾. Стога није лако рећи како изгледају правила југословенског права о одговорности за штету од производа са маном. Јер она су, у ствари, више у зачетку него у стадијуму развијености. Покушаћу да их, укратко, изложим, руководећи се досадашњом праксом наших судова и Законом о облигационим односима.

II. Појам штете од ствари са недостатком

1. Закон о облигационим односима, у члану 179, прописује:

(1) „Ко стави у промет неку ствар коју је произвео, а која због неког недостатка за који он није знао представља опасност штете за

---

(1) Колико је мени познато, досад су објављена само три рада о овом проблему.

лица или ствари, одговара за штету која би настала због тог недостатка.

(2) Произвођач одговара и за опасна својства ствари ако није предузео све што је потребно да штету, коју је могао предвидети, спречи путем упозорења, безбедне амбалаже или другом одговарајућом мером".

2. У условима масовне индустријске производње, аутоматизације процеса производње и контроле, као и коришћења разних хемијских материја, производи са мањом којом носе опасност штете представљају доста честу појаву. Реализација опасности штете од таквих производа није такође ретка у пракси. Дешава се, на пример, да фабричка грешка у кочионој систему аутомобила изазове саобраћајни удес, да неисправни сигурносни вентил доведе до експлозије бојлера за воду, да флаша напуњена сода-водом под притиском експлодира у рукама потрошача, да погрешно справљена вакцина изазове болест, уместо да је предупреди, и сл. Ово нису штете „због мане“ ствари у смислу правила о јемству за физичко-хемијска својства и за исправно функционисање ствари, о којима се говори у глави седмој, одсеку другом Закона о облигационим односима. Јер права која се купцу тамо признају служе искључиво обезбеђењу еквивалентне размене чинидби, тј. успостављању нарушене равнотеже имовина на штету купца који је за „добар новац“ рђаву ствар купио. Због тога је промашен или угрожен једино циљ који је он куповином желео да постигне, осујећен је типични имовински интерес због којег је правни посао закључен.

Штета о којој је реч у члану 179 Закона о облигационим односима излази из оквира уобичајеног интереса купца; није „штета због мане“, већ „штета од мане“. Она се не састоји у умањеној тржишној или употребној вредности прибављеног производа, већ у претрпљеном губитку на осталим правно заштићеним добрима купца: телу, здрављу, животу или стварима. За њу су уобичајени изрази: секундарна, споредна, посредна, пратећа или рефлексна штета. Наши судови служе се, најчешће, изразом „рефлексна штета“, полазећи од чињенице да се она одражава (рефлектује) на остала добра купца. И ова штета настаје зато што је ствар имала неки недостатак који је настао у сфери њене производње (конструкцијски или фабрички недостатак). Он чини да ствар има неуобичајена, опасна својства која не би смела имати. И управо таква својства представљају узрок штете у конкретном случају. Али опасност штете могу стварати и нормалне особине ствари, тј. особине које се не могу избећи (на пример, флаша напуњена сода-водом под притиском). Осим тога, производ може бити опасан и без мане зато што му недостаје упутство за употребу (7), упозорење на могућност штете под одређеним условима (на пример, да је лек штетан за труднице), безбедна амбалажа или нека друга одговарајућа мера.

(7) Закон о југословенским стандардима и нормама квалитета производа одређује дужност произвођача, односно узводника да одређену робу могу стављати у промет само уз техничко упутство (члан 50).

III. Заштићена и одговорна лица

1. Од рефлексне штете заштићен је, најпре, последњи купац или потрошач производа. Поред њега, заштићена су и лица која ствар употребавају уз његову сагласност (овлашћени корисници). То су, пре свега, чланови породице купца, али и друга лица која ствар користе са његовим пристанком. Осим тога, право на обештећење ваља признати и трећим присутним лицима која су се случајно нашао у близини ствари у време штетног догађаја. Тако је, на пример, Врховни суд Хрватске стао на становиште да за штету насталу у саобраћајном удесу, због фабричке грешке у кочионом систему моторног возила, произвођач и продавац одговарају не само купцу аутомобила, већ и трећим лицима⁽³⁾.

2. Правичност, несумњиво, захтева да потрошач и трећи буду обештећени за штету од ствари са недостатком, али се поставило питање кога треба обавезати на накнаду. Ово питање условљено је тиме што је ствар од које је штета потекла произвело једно, а продало оштећеном купцу друго лице. Извесно је да је мана настала у сфери производње, али произвођач не стоји ни у каквом правном односу са купцем ствари из којег би се могла извести његова одговорност за штету. С друге стране, продавац, иако је у уговорном односу са купцем, нема увек могућност да робу пре предаје испита и да утврди постојеће мане па да ону са манама врати произвођачу. На пример, онај ко продаје лекове, животног намирнице, ствари за домаћинство, аутомобиле и робу у оригиналном паковању, све мање зна шта, у ствари продаје. Он је само обичан дистрибутер робе.

3. Ова дилема осетила се и у пракси југословенских судова, нарочито у прво време. Извесни судови су сматрали да дужност накнаде треба да терети само продавца, а не и произвођача ствари јер он не стоји у уговорном односу са оштећеним. То је, на пример, било становиште Врховног суда Црне Горе, које је дошло до изражаја у једном спору. Десио се, наиме, случај да је задруга продала тужиоцу концентрат за исхрану живице који је садржавао и неке штетне састојке, услед којих су многе кокошке тужиоца угинуле, док су друге оболеле и, готово, престале да носе јаја. Оштећени купац поднео је тужбу за накнаду штете против продавца и против произвођача концентрата. Окружни суд у Титограду усваја тужбени захтев јер сматра да су продавац и произвођач солидарно одговорни за штету⁽⁴⁾. Решавајући по жалби, Врховни суд Црне Горе преиначује пресуду првостепеног суда и обавезује на накнаду једино задругу која је концентрат продала. Против произвођача је одбио тужбени захтев са образложењем да се он не налази у уговорном односу са тужиоцем⁽⁵⁾.

Међутим, поступајући по ревизији, Савезни суд Југославије укида пресуду Врховног суда Црне Горе. У образложењу своје одлуке он истиче

⁽³⁾ Пресуда Врховног суда Хрватске Гж. 145/1976—2, од 27. 4. 1976, којом је потврђена пресуда Окружног суда у Загребу П-375/70, од 23. 4. 1973.

⁽⁴⁾ Пресуда П-бр. 1/64, од 16. 9. 1964.

⁽⁵⁾ Пресуда Гж. 63/65, од 5. 3. 1965.

да се спор не може решити искључиво применом правних правила о обавези заштите од физичких недостатака ствари, већ да ваља применити и правила о накнади штете. Суд сматра да по основу деликтне одговорности може купцу одговорати и *произвођач робе* јер то захтевају услови савремене производње и промета (масовност производње и промета, оригинално паковање робе, индустријска производња животних намирница, производња компликованих апарата за употребу у домаћинству и сл.). У таквим условима појам деликтне одговорности, по мишљењу суда, ваља широко тумачити. „Та одговорност, по правилу, не искључује уговорну одговорност непосредног преносиоца (трговаче), већ постоји упоредо са њом на начин да оштећени може, по правилу, захтевати самосталну накнаду штете само од преносиоца (на основу повреде уговора) или само од произвођача (на основу деликтне одговорности), или корелативно од оба штетника. Ако је тужено предузеће у концентрат за исхрану живине, као произвођач, умешало неке састојке који штетно делују по живот или здравље живине, тада је очевидно поступало противправно, па има по основу деликтне одговорности одговорати за штету која је услед тога настала у имовини тужноца... Према томе, само по основу тога што тужилац није са друготуженим био у уговорном односу, захтев тужбе за накнаду штете није се могао одбити“⁽⁶⁾.

4. У више одлука, не само Савезног суда, већ и врховних судова социјалистичких република, дошло је до изражаја схватање да је произвођач ствари одговоран купцу за рефлексне штете од ње. Примера ради, да поменем још одлуку Вишег привредног суда у Загребу Сл. 108/75, од 11. 2. 1975. у којој стоји: „Купац цемента који трпи штету при градњи стамбеног објекта, уследије квалитативних недостатака цемента, има право да тражи накнаду штете и од радне организације која је ставила у промет цемент, и од произвођача (творнице) цемента“⁽⁷⁾. И Закон о облигационим односима за штету од ствари са недостатком чланице одговорним њеног произвођача. Пошло се од тога да је произвођач створио опасност штете од ствари са маном, макар и несвесно, и да он треба да сноси и ризик њеног реализовања.

5. Међутим, поставило се било питање ко ће одговорати у случају кад је штета потекла од ствари коју није произвело само једно лице, већ више њих, у кооперацији. Зна се да у правима појединих земаља оно није решено на јединствен начин. Наши судови определили су се за становиште да оштећеном одговара искључиво финални произвођач, тј. онај под чијим се именом ствар продаје. Десио се, на пример, случај да је, услед неисправности сигурносног вентила, експлодирао бојлер за воду са високим притиском и нанео штету купцу. За разлику од првостепеног суда, који је прихватио *подељену* одговорност коопераната, Врховни суд Хрватске стао је на становиште да „према потрошачу мора наступити основни и регистrirани произвођач као одговорни субјект, без

⁽⁶⁾ Рев. 213/65, од 23. 7. 1965.

⁽⁷⁾ Ова одлука објављена је у „Прегледу судске праксе у години 1975“, број одлуке 335.

обзира на то ко све производи и уграђује поједине делове у основни строј односно за његово функционисање". Оштећеног се не тичу односи основног произвођача са његовим кооперантима, који њему могу бити и познати и непознати. Финални произвођач има, дакле, да одговара и за своје кооперанте. То је, по мишљењу суда, „правна норма која је прихваћена у пословном свету и на тржишту, у интересу промета, пословног морала и јасно одређених узајамних права и обавеза корисника, произвођача и трговине“ (8). Савезни суд, решавајући о ревизији против ове одлуке, прихватио је у целини становиште Врховног суда Хрватске (9).

Са произвођачем ствари изједначен је у погледу одговорности и посленик по уговору о делу (на пример, сервис за моторна возила). Али ако је штета настала од ствари коју је произвео инострани произвођач и која је увезена, одговорност, уместо произвођача, сноси увозник (10).

6. Поред произвођача ствари, одговорност за рефлексне штете погађа и непосредног продавца. Ово правило садржано је у члану 488, ст. 3. Закона о облигационим односима, који каже да „продавац одговара купцу и за штету коју је овај због недостатка ствари претрпео на *другим својим добрима*“ (подвукао Ј. Р.). Он одговара паралелно и солидарно са произвођачем. Ово је и досад било становиште праксе наших судова. Међутим, ни до њега се није дошло без двоумљења. Да је тога било, показује најбоље један случај који је пресудио Врховни суд Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине. Купац је претрпео био штету услед експлозије флаше напуњене сода-водом под притиском па је тужбом за накнаду устао против произвођача и продавца. Суд је прихватио тужбу против фабрике која је пунила флаше са сода-водом, али је одбацио тужбу против продавца. У образложењу ове пресуде речено је да „трговачка мрежа која је продала предметну флашу тужитељици не може бити одговорна за накнаду штете проузроковане експлозијом флаше пошто је она само *посредник* (подвукао Ј. Р.) у растурању флаша са сода-водом“ (11). На срећу, ово гледиште које је, очигледно, на уштрб интереса потрошача робе, није подржано у одлукама других судова. Напротив, преовладало је схватање да одговорност продавца није потиснута одговорношћу произвођача, већ да оне постоје паралелно. Оштећени купац има, значи, право да бира кога ће тужити за накнаду: произвођача или продавца, или обадвојицу. Али кад буде обештећен од једног дужника, губи право да се обрати и другоме.

7. Најзад, треба рећи да за штету која потиче од ствари која је опасна и онда кад нема никаквих мана одговара ималац ствари. Он се не може браћити приговором да је штета настала услед мана у фабричкој изради. Али пошто исплати накнаду оштећеном, ималац стиче право

(8) Одлука Врховног суда Хрватске Гж. 963/1963—2, од 28. 6. 1963.

(9) Његова је одлука Рев. 3420/63, од 26. 2. 1964.

(10) Видети одлуку Врховног суда Хрватске Гж. 2556/75, од 9. 6. 1976. и одлуку Гж. 4547/74, од 27. 5. 1976. објављене у „Прегледу судске праксе у години 1976“, број 10, број одлуке 69.

(11) Пресуда Врховног суда АПВ Гж. 837/62, од 29. 9. 1962, „Збирка судских одлука“, књ. 7., св. 3., број одлука 313.

регреса према произвођачу, односно продавцу ствари са маном. Уместо имаоца ствари и исто као он, одговара лице коме је ималац поверио ствар да се њоме служи, или лице које је иначе дужно да је надгледа, а није код њега на раду. Ималац неће одговорати ни у случају кад му је ствар одузета на противправан начин, него онај који му је ствар одузео, ако ималац за то није крив (чланови 174, ст. 1., 175 и 177, ст. 1. Закона о облигационим односима).

IV. Основ одговорности

1. Одговорност за рефлексне штете од ствари може бити уговорне и неугворне природе, што зависи од тога да ли оштећено и одговорно лице стоје у уговорном односу. На пример, продавац одговара купцу по основу уговора о продаји. Он одговара не само зато што ствар има мане које сметају њеној употреби или јој умањују тржишну вредност, већ и зато што оне изазову штету на осталим његовим правно заштићеним добрима купчевим. Али произвођач који није уједно и продавац ствари одговара по основу неугворне одговорности. Пошто се ова одговорност код нас заснива на генералној деликтној норми (*penipen laedere*), није тешко да се и одговорност произвођача изведе из те норме. Општа је дужност свих да производе прописану и беспрекорну робу. Њу утврђују законски прописи о југословенским стандардима и нормама квалитета производа, као и други посебни прописи. Стављање у промет производа са недостатком који прети опасношћу штете за људе или ствари представља правно недопуштену радњу или деликт. Ако се тако створена апстрактна опасност реализује конкретном штетом, деликвент мора одговорати.

2. Иако прихватају теоријско разликовање између уговорне и неугворне одговорности, наши судови, за разлику од судова других неких земаља, не сматрају да се оне међусобно искључују. Другим речима, они допуштају могућност *конкуренције* захтева за накнаду штете по оба основа. Стога се међу уговорним партнерима могу истицати и неугворни захтеви за накнаду. Претпоставка за то јесте да је лице од којег се накнада тражи повредило не само своју посебну обавезу из уговора, већ и општу законску обавезу да се другоме не наноси штета (члан 16. Закона о облигационим односима). Ако је та обавеза и уговорне и законске природе, онда и одговорност за штету може бити и уговорна и неугворна. Општа забрана да се другоме не наноси штета индивидуализирана је и појачана уговорном обавезом која је усмерена према истом циљу („*A minore ad maius*”).

Ипак, ваља приметити да становиште о допуштености кумулирања уговорних и неугворних захтева за накнаду према истом лицу судови не спроводе увек доследно и непоколебљиво. Десно се, на пример, случај да је продавац продао купцу изванредан број црних прасића који су били заражени сточном кугом. Они су инфицирали и остале, беле прасиће купчеве па су, услед болести, угинули и једни и други. О тужби

за накнаду штете решавао је, у последњој инстанци, и Савезни суд. У образложењу своје пресуде овај суд каже да се потраживање тужиоца за штету услед угинућа белих прасића може заснивати *једино* на правилима о *неуговорној одговорности*. Само одговорност за угинуће црних (продатих) прасића може се, по мишљењу суда, заснивати на уговорним правилима о јемству⁽¹²⁾. Међутим, у другим неким одлукама овај суд имао је друкчији став. Стога мислим да ваља узети да наше право допушта могућност конкуренције уговорних и неуговорних захтева за накнаду рефлексне штете од ствари.

3. Питање да ли је кривица услов одговорности за рефлексне штете није изазивало веће тешкоће у пракси. Одговорност произвођача заснива се на самом факту што је произвео ствар са недостатком и ставио је у промет. У томе би ваљало видети његово несавесно пословање и његову кривицу за штету. Међутим, судови не изводе његову одговорност из кривице јер би му у том случају ваљало признати и могућност доказивања да није крив, што би, макар теоријски, могло оштећеног оставити без накнаде. Стога је прихваћено становиште да произвођач ствари одговара *без обзира на кривицу*. Њега је усвојио и Закон о облигационим односима па је правила о одговорности за штету од ствари са недостатком прописао у одсеку посвећеном одговорности за штету од опасне ствари или опасне делатности. Произвођач је стављањем ствари у промет створио ризик штете по друге и он има да одговара за тај ризик. Да ли је он знао за недостатак коју ствар има и да ли је могао знати, то је, начелно, ирелевантно. Једном речју, ствар са недостатком има карактер опасне ствари и за штету коју она проузрокује важе, по нашем праву, правила о одговорности без обзира на кривицу. Оштећени треба само да докаже да је претрпео штету и да је она последица недостатка, односно особине ствари која је чини опасном. Произвођач може рачунати са ослобођењем од одговорности *једино* ако докаже да штета у конкретном случају није последица недостатка, односно особине ствари, већ више силе, кривицом оштећеног или трећег.

4. За разлику од произвођачеве, продачеве одговорност одвија се „по општим правилима о одговорности“ (члан 488, ст. 3 Закона о облигационим односима). Продавац ће одговарати само ако је крив за штету, тј. ако је знао или могао знати да ствар коју продаје има недостатак, односно особину која је штету изазвала. Јер и он је дужан да се стара о томе да у промет не доспе ствар од које прети опасност штете. Ако је произвођач крив што је произвео и ставио у промет ствар са мањом, продавац је крив што је њу продао другој. Оштећени није, међутим, дужан да докаже кривицу продавчеву јер се она претпоставља. Али претпоставка кривице није апсолутне природе јер продавац може доказивати да није крив, тј. да није знао нити је могао знати за недостатак или особину ствари која је узрок штете. Претпоставка његове кривице има, дакле, значај доказа *prima facie*.

⁽¹²⁾ Овај спор није завршен пресудом јер је у међувремену предлагач одустао од захтева за заштиту законитости, али је аутор сазнао став Савезног суда из нацрта његове одлуке Гж. 1/68.

V. Суштина захтева оштећеног

1. Захтев за накнаду рефлексне штете обухвата штету због телесне повреде и оштећења здравља, због смрти и због штете на стварима. Једном речју, оштећени може захтевати од одговорног лица да му накнади и имовинску и неимовинску штету. Под имовинском штетом треба разумети позитивну или обичну штету и измаклу добит. Држећи се правила из аустријског Грађанског законика (§ 1324), наши судови су, све до 1969. године, стајали на становишту да се накнада измакле добити може захтевати само под условом да је штетник њу проузроковао поступајући намерно или са грубом непажњом. Ако је то учинио обичним или лаким нехатом, припада му једино право на накнаду позитивне штете.

Међутим, 1969. године они су напустили гледиште о пропорционалности кривице и накнаде и приклонили се принципу „све или ништа“. До заокрета је дошло после саветовања Грађанског одељења Савезног суда и судија-представника грађанских одељења републичких и покрајинских врховних суда, које је одржано 26. и 27. јуна 1969, у Београду, и на коме је утврђен овај правни став: „У случају оштећења или уништења ствари, оштећени има право на потпуну накнаду штете (обичне штете и измаклог добитка) без обзира на ступањ кривице штетника, изузев ако је прописом друкчије одређено“⁽¹³⁾. И Закон о облигационим односима полази од схватања да оштећеник има право како на накнаду обичне штете, тако и на накнаду измакле користи (члан 189, ст. 1). Али код уговорне одговорности он ово становиште ублажава. У члану 266. прописује, наиме, да поверилац има право на накнаду обичне штете и измакле користи, које је дужник у време закључења уговора морао предвидети као могуће последице повреде уговора, а с обзиром на чињенице које су му тада биле познате или морале бити познате. Само у случају преваре или намерног неиспуњења, као и неиспуњења због крајње непажње, поверилац има право на накнаду целокупне штете која је настала због повреда уговора, без обзира на то што дужник није знао за посебне околности због којих су оне настале.

VI. Приговори против захтева за обештећење

Од захтева за накнаду рефлексне штете штетник се може бранити овим приговорима: приговором кривице самог оштећеног лица, приговором да је одговорност унапред искључена и приговором да купац није обавестио продавца о манама ствари.

A. *Приговор кривице оштећеног.* Право на накнаду рефлексне штете претпоставља коришћење ствари у уобичајене сврхе, тј. сврхе за које је она објективно подобна. Ако потрошач користи њу ненаменски и

⁽¹³⁾ Овај став објављен је у „Збирци судских одлука“, књига 14., свеска 3., страна 110.

непрописно, може му се приговорити да је сам крив за штету која га је задесила. То се може рећи и за купца који зна за недостатак ствари а ипак је купује, односно употребљава, под условом да је штета настала баш од тог недостатка. Међутим, кривица оштећеног ретко кад представља једини узрок штете, већ има, претежно, за последицу сразмерно умањење накнаде⁽¹⁴⁾. Посебно ваља рећи да се оштећеном не може уписати у кривицу неправилно руковање ствари, ако је произвођач пропустио да даде потребна упутства о томе како да се она употребљава и да предочи штетне последице које могу настати услед неправилне употребе⁽¹⁵⁾.

Б. *Приговор споразумног искључења одговорности.* Начелно, клаузуле о неодговорности допуштене су и за рефлексне штете. Услов је једино да оштећени стоји у уговорном односу са дужником накнаде. Другим речима, онај ко жели да се ослободи одговорности за штету од ствари може то учинити само директним споразумом са потрошачем, а не и уговором на терет трећег. Једностране изјаве воље са којима се потрошач није сагласио не могу утицати на његово право на обештећење. Осим тога, треба нагласити да су могућности искључења одговорности сведене на минимум и због других разлога. Пре свега, лица која одговарају независно од кривице не могу се, већ по самој природи ствари, користити клаузулама неодговорности. С друге стране, то не могу чинити неограничено ни они чија се одговорност заснива на кривици јер је становиште судске праксе и правне теорије да се одговорност за штету изазвану намерно или крајњом непажњом не може унапред искључити⁽¹⁶⁾. Према томе, могуће је искључити одговорност једино за обичан нехат. Ово решење прихваћено је и у Закону о облигационим односима. Шта више, на захтев заинтересоваче стране, суд може поништити одредбу о искључењу одговорности и за обичну непажњу, ако је такав споразум произашао из монополског положаја дужника или уопште из неравноправног односа уговорних страна (члан 265, ст. 1. и 2.).

В. *Приговор необавештавања продавца о манама ствари.* 1. Правило је да купац губи право по основу јемства за квалитет ако робу није, одмах по пријему, прегледао и о уоченим манама, без одлагања, обавестио продавца. Ако је реч о скривеним манама које нису могле бити уочене приликом пријема, приговор се мора саопштити продавцу у року од осам дана од дана откривања недостатка, а код уговора у привреди без одлагања (члан 482. Закона о облигационим односима). Поставило се, међутим, питање да ли и право на накнаду рефлексне штете зависи од стављања овог приговора.

У пракси привредних судова устаљено је било гледиште да је и право на накнаду рефлексне штете условљено такође благовременим

⁽¹⁴⁾ Према најновијој пракси југословенских судова сразмера се има утврдити увек по слободној оцени, тако да не долази до примене правила да се, због немогућности прецизног утврђивања сразмере, штета дели на једнаке делове. И Закон о облигационим односима стоји на томе становишту (члан 192, ст. 2.).

⁽¹⁵⁾ Одлука Савезног суда Југославије Рев. 1733/63, од 26. 5. 1964.

⁽¹⁶⁾ Видети, на пример, пресуду Савезног суда Гас. 50/74, од 24. 12. 1974, објављену у часопису „Правни живот“, 1976, број 4., стр. 78 — 79.

приговарањем квалитету робе. Међутим, редовни судови имали су различита мишљења о овом питању. Једни су делили мишљење привредних суда и сматрали да је купац који не стави приговор на квалитет робе преклудирани и у праву на накнаду рефлексне штете⁽¹⁷⁾. Ово становиште заснива се на схватању да је купчево право по основу јемства за квалитет робе *главно право*, док је право на накнаду рефлексне штете *споредно* (акцесорно). Логична последица таквог њиховог односа јесте да губитак главног повлачи и губитак споредног права. Друго је опет гледиште да је право на накнаду рефлексне штете *самостално право* купца. Стога гашење права по основу јемства не повлачи и гашење права на накнаду рефлексне штете. Напротив, ово друго право остаје и може се остваривати све док не истакне рок застраелости. Присталице овог гледишта сматрају да не постоји никакав разуман разлог који би говорио у прилог схватању да право на накнаду рефлексне штете треба да престане због пропуштања рока да се стави приговор на квалитет. У прилог томе говори и начело савесности и поштења. Било би противно томе начелу дозволити лицу које је извршило противправну радњу (и које је несавесно) да се заклања иза једног формалног разлога и да избегне одговорност за штету коју је другоме нанело.

2. Пошто су и врховни судови појединих социјалистичких република имали различите ставове о овом питању, оно је стављено на дневни ред Пете заједничке седнице Савезног суда, републичких и покрајинских врховних суда, и Врховног војног суда, која је одржана 28. 12. 1976. На тој седници донет је овај закључак: „Право на накнаду штете због мане на роби, као и штете која је последица мана на роби (рефлексне штете) не може се остваривати ако се благовремено не стави приговор на квалитет робе, у случају да роба има видљиву ману или ману која се могла утврдити вештачењем“⁽¹⁸⁾. Ипак, било би погрешно сматрати да гледиште изложено у овом закључку представља сада једино становиште југословенског права. Треба, пре свега, имати на уму да закључак није донет једногласно, већ уз оградe представника неких републичких суда. Затим, врло је вероватно да ће се правна теорија определити за супротно становиште јер оно има јачу моралну снагу.

др Јаков Радишић

⁽¹⁷⁾ То је становиште и Савезног суда, што показује његова одлука Гзс. 49/74, од 4. 2. 1975.

⁽¹⁸⁾ „Билтен судске праксе“ Савезног суда, број 5, јануар—март 1977., страна 8.

RÉSUMÉ

Ответственность за убыток нанесенный предмету с недостатком

Автор прежде всего констатирует, что проблема ответственности за убыток, нанесенный предмету с недостатком, недостаточно знакома широким кругом югославских юристов, хотя судебная практика встречалась с ней целый ряд лет. Правила, касающиеся этой материи, скорее все еще в зародыше, нежели в стадии развития. Закон об облигационных отношениях содержит только самые основные положения, а юридическая теория еще ими серьезно не занималась. Писатель излагает правила, выявившиеся в судебной практике до настоящего времени и те, которые предписывает Закон об облигационных отношениях. Главное же внимание уделяет следующим вопросам: 1) понятие ущерба (убытка) нанесенного предмету с недостатком; 2) защищенные и ответственные лица; 3) основа ответственности; 4) суть требования потерпевшего ущерб; 5) приговор против требования потерпевшего ущерб о возмещении убытка.

Все эти вопросы югославский закон регулирует в основном также, как это делают и другие европейские страны. Однако, что же касается основ ответственности, то югославский закон по этому вопросу ближе к закону США, нежели к европейскому образцу. Считается, что ответственность производителя основывается на самом факте производства предмета с недостатком и пуска его в оборот. В этом именно следовало бы видеть его недобросовестную работу и его вину в причиненном убытке. Но суд не выводит ответственность производителя из вины, так как в таком случае ему бы следовало признать возможность доказа своей неоповинности, что со своей стороны, хотя даже и теоретически, могло бы оставить потерпевшего ущерб без возмещения. Поэтому принята точка зрения, что производитель предмета отвечает несмотря на вину. Этого же придерживается и Закон об облигационных отношениях. Предмет с недостатком имеет характер опасного предмета, и за ущерб, вызванный им, действуют правила об объективной ответственности. Только продавец, не являющийся одновременно и производителем, отвечает на основании относительно предполагаемой вины.

A SUMMARY

Responsibility for Damage caused by defective Goods

At the outset, the author asserts that the problem of responsibility for damage caused by defective goods is insufficiently known to a wider circle of Yugoslav jurists although court practice has been confronted with it for a good many years. Provisions regulating this matter are more in their beginning than in a state of development. The Law on Obligation Relations contains only the most basic provisions while legal theory has been withholding its serious attention to it. The author points to the legal regulations which have been crystallised through court practice so far and those which are provided by the Law on Obligation Relations. Most of the attention is concentrated on the following questions: 1) the concept of damage caused by defective goods; 2) protected and responsible (liable parties) parties; 3) the basis of responsibility (liability); 4) the essence of the claim of the injured party; 5) complaint against the claim for compensation.

Yugoslav law regulates all these cases mainly on the lines of other European countries. But, as to the question of basis of responsibility,

Yugoslav law is closer to the law of the U.S.A. than to the laws of the European countries. It is considered that the liability of the producer (manufacturer) hinges on his manufacturing the defective article and turning it out on the market. This would evidence his bad business behavior and guilt for the damage. On the other hand, courts do not derive liability of the manufacturer from his guilt because in that case it would also have to recognise the possibility of putting on evidence of innocence, which would, even theoretically, leave the door open for the injured party not getting any compensation. Consequently, there has been adopted the point of view that the manufacturer is liable *regardless of guilt*. The Law on Obligation Relations has also accepted it. Defective goods are considered as *dangerous goods*, and regulations for objective liability are applied to damage caused by such goods. Only the seller who is not the **manufacturer** at the same time can be held responsible on the basis of relatively assumed guilt.

RÉSUMÉ

Le responsabilité pour le dommage causé par la chose qui a un défaut

L'auteur constate, tout d'abord, que le problème de la responsabilité pour le dommage causé par la chose qui a un défaut est insuffisamment connu à un cercle plus large de juristes yougoslaves, quoique le jurisprudence est confronté avec ce problème de puis de longues années. Les règles qui se rapportent à cette matière sont plutôt à leurs débuts que dans le stade de développement. La Loi relative aux rapports d'obligation contient seulement les règles les plus élémentaires, tandis que la théorie juridique ne s'est pas occupée sérieusement de ces questions. L'auteur a exposé les règles de droit qui se sont cristallisées dans la jurisprudence jusqu'à présent et celles qui sont prescrites par la Loi relative aux rapports d'obligation. Il a concentré l'attention principale sur les questions suivantes: 1) la notion du dommage causé par la chose qui a un défaut; 2) les personnes protégées et responsables; 3) le fondement de la responsabilité; 4) l'essence de la réclamation de la personne qui a subi un dommage; 5) l'exception formulée contre la réclamation pour le dédommagement.

Toutes ces questions sont réglementées dans le droit yougoslave, généralement, de la même manière commé dans les autres pays européens. Cependant, en ce qui concerne les fondements de la responsabilité, le droit yougoslave est plus proche au droit des Etats-Unis d'Amérique qu'au modèle européen. On considère que la responsabilité du producteur est basée sur le fait qu'il a produit une chose qui a un défaut et qu'il l'a mise dans le commerce. C'est en cela qu'il faudrait voir sa conduite inconsciente des affaires et sa faute pour le dommage. Cependant, les tribunaux ne déduisent pas la responsabilité du producteur de la faute car dans ce cas il faudrait lui donner la possibilité de prouver qu'il n'est pas fautif, ce qui pourrait, du moins théoriquement, laisser la personne qui a subi le dommage sans compensation. C'est pourquoi on a adopté le point de vue que le producteur de la chose est responsable *sans égards à la faute*. Sur cette position s'est placée aussi la Loi relative aux rapports d'obligation. La chose qui a un défaut a le caractère de *chose dangereuse*, et pour le dommage qu'elle provoque sont valables les règles relatives à la responsabilité objective. Seul le vendeur, qui n'est pas en même temps le producteur, est responsable en vertu de la faute relativement supposée.